

др *Велисав* МАРКОВИЋ
ванредни професор Пословног факултета Ваљево
Универзитет Сингидунум, Београд

ПРИМЕНА РАДНОПРАВНИХ ПРОПИСА НА ПРЕДУЗЕТНИКА

Резиме

Предузетник је пословно способно физичко лице које обавља делатност у циљу остваривања прихода и које је као такво регистровано у складу са законом о регистрацији. У радним односима предузетник може имати статус samozапосленог или послодавца. Када запошљава једног или више радника у вршењу предузетничке делатности предузетник има статус послодавца и на њега се примењује општи правни режим радних односа. Међутим, Закон о привредним друштвима прописује посебне одредбе о раду чланова породичног домаћинства предузетника без заснивања радног односа, као и о раду пословође. У раду аутор, користећи упоредни метод, теорију и праксу, представља примену општих и посебних радноправних прописа предвиђених Законом о привредним друштвима који се односе на предузетника као правноорганизацни облик пословања, уочене проблеме и смернице за њихово решавање.

Кључне речи: *предузетник, samozапослени, рад чланова породичног домаћинства, пословођа.*

І Увод

Предузетник (трговац) је правна форма организовања предузећа ради обављања одређене делатности ради стицања добити, под по правилу индивидуалним (личним) пословним именом од стране физичког лица и са неограниченом одговорношћу целом својом имовином. Индивидуални трговац – предузетник дакле може искључиво бити физичко лице (које има пословну способност) и никако правно лице.¹

1 Мирко Васиљевић, *Компанијско и трговинско право*, Београд, 2008, 17.

У упоредном праву су физичка лица која се баве привредном делатношћу као сталним занимањем (енг. *Sole proprietor*, у САД: *Individual proprietorship*, нем. *Kaufmann*) представљали прву историјску форму субјеката који су као купци или продавци, односно као индивидуални трговци, обављали трговачку делатност. Од ових лица се, према решењима из права већине држава, за обављање трговачких послова под сопственим именом (без оснивања посебног правног лица) једино тражило да буду уписана у посебне трговачке регистре. Најлибералнији систем је предвиђен према праву САД, према коме није потребна било каква регистрација, осим ако лице не планира да се бави тзв. лиценцираним пословима, или ако намерава да у правном промету наступа под фирмом различитом од свог имена.²

Индивидуални предузетник је пословни облик који оснива и организује једна особа. То је најпростији правни облик да се оснује а такође и најкоришћенија форма малих привредних субјеката.³ Индивидуални предузетник је популарна пословна форма због своје једноставности, једноставног отварања и нормалног трошка. Појединцу треба само регистрација и одговарајућа локална лиценца и исти је спреман за посао.⁴

Индивидуални предузетник (енг. *Sole proprietorship*) је некорпоративно пословање које је вођено од једне особе као самостална делатност. Самостални предузетник (приватник) који обавља слободну професију (позив рачуновође или адвоката) познат је као самостални вршилац слободне професије. Такође, вршилац слободне професије је у пословању познат као индивидуални трговац (*sole trader*).⁵

У Немачком праву за предузетника се користи термин „трговац” или „регистровани трговац” (*eingetragener Kaufman EK, E.KFM* или женски облик *E.Kfr*).⁶ Уколико предузетник достигне годишњи промет од 250.000 евра мора да изврши упис у Трговински регистар. Ако има мањи

2 Радован Вукадиновић, *Међународно пословно право*, Крагујевац, 2012, 209.

3 William A. Cohen, *Entrepreneur and Small Business Problem Solver*, John Wiley & Sons, 2006, 13.

4 Michael Spadaccini, *Business Structures: Forming a Corporation, LLC, Partnership, Or Sole Proprietorship*. Entrepreneur Press, 2007, 4.

5 John Clark, Edward Owen (eds.), *Dictionary of International Accounting Terms*. Global Professional Publishing, 2001, 199.

6 Commercial Register from Germany, *Legal forms in Germany*, доступно на адреси: <http://www.commercial-register.com/legalformsgermany.html>, 23.12.2015.

годишњи промет упис у регистар је добровољан. Немачки трговински закон (*HGB*) се примењује на регистрованог трговца.⁷

У Белгији предузетник је познат као индивидуални предузетник (*eenmanszaak/LEntreprise Individuelle*) и такође у потпуности одговара својом имовином и не прави се разлика између приватних средстава власника и имовине предузетника. Исти је у законској обавези да се региструје у централној евиденцији предузећа (*Kruispuntbank Van Ondernemingen (KBO) / Bankue Carrefour des Entreprises (BCE)*) као и у Фонду социјалног осигурања.⁸

У Швајцарској се за предузетника користи термин „*Einzelunternehmen*” и то је физичко лице које обавља пословну делатност у своје име и своју одговорност. Исти сноси пуну неограничену одговорност за обавезе укључујући и приватну имовину. Предузетник је у Швајцарској често први корак у samozapošљавању. Пословно име предузетника мора да садржи презиме власника као главну компоненту. Предузетник мора бити регистрован у привредном регистру ако има годишњи промет од 100.000 CHF а ако је промет мањи регистрација је добровољна. У сваком случају предузетнику мора да се призна статус samozaposlenog. Социјално осигурање сматра да је физичко лице samozaposleno ако ради у своје име и за свој рачун, има независну позицију, носи сопствени економски ризик. Признавањем samozapošљавања бави се Канцеларија социјалног осигурања у Цириху.⁹

У законодавству Словеније се за физичко лице које самостално обавља делатност ради стицања добити употребљава израз „самостални предузетник појединац” (*самостојни подјетник посамезник*) који је од законодавца скраћено назван „предузетник” (*подјетник*).¹⁰

У Хрватској се употребљава назив „трговац појединац” поред општег појма „трговац”. Трговац је правно или физичко лице које самостално и трајно обавља привредну делатност ради остваривања добити производњом, прометом робе или вршењем услуга на тржишту. Трговац

7 Chambers of Commerce Euregio Meuse-Rhine, *Database of legal entities*, доступно на адреси: <http://www.euregiochambers.eu/legal-entities/germany/sole-proprietorship.html>, 23.12.2015.

8 Chambers of Commerce Euregio Meuse-Rhine, *Database of legal entities*, доступно на адреси: <http://www.euregiochambers.eu/legal-entities/belgium/sole-proprietorship.html>, 23.12.2015.

9 Gruenden, *Step by step to your own company, Legal structure – sole proprietorship*, доступно на адреси: <http://www.gruenden.ch/en/founding-process/preparation/legal-forms/sole-proprietorship>, 23.12.2015.

10 Zakon o gospodarskih družbah, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 65/2009.

појединац је физичко лице које самостално обавља привредну делатност у складу са прописима о обрту и уписана је у судском регистру као трговац појединац. Физичко лице које послује у складу с прописима о обрту може тражити да се упише у судски регистар као трговац појединац ако његов годишњи приход прелази износ од два милиона куна, а дужан је затражити тај упис ако му годишњи приход прелази износ од 15 милиона куна.¹¹

Правни положај предузетника у нашем праву уређен је Законом о привредним друштвима.¹² Према члану 83 ЗПД предузетник је пословно способно физичко лице које обавља делатност у циљу остварвања прихода и које је као такво регистровано у складу са законом о регистрацији. Предузетник не може бити правно лице. Међутим, предузетник уписом у Регистар привредних субјеката не стиче својство правног лица већ задржава својство физичког лица. Уписом у регистар предузетник стиче својство привредног субјекта и поједина својства правног лица.¹³ Елементи правног субјективитета правног лица које има предузетник су: пословно име, седиште, делатност и др.¹⁴ Предузетничко својство неког физичког лица не утиче на његов правни субјективитет стечен рођењем, као што на то не утиче ни престанак тог својства брисањем. Сва физичка лица су правни субјекти, а нека од њих су поред тога и привредни субјекти. Физичко лице – предузетник је привредни субјект и као такав се региструје по Закону о регистрацији привредних субјеката.¹⁵

Предузетник обавља делатност непосредно. Он је носилац делатности коју обавља у своје име и за свој рачун, уз могућност да то чини и

11 Закон о трговачким друштвима, *Народне новине Хрватске*, бр. 111/1993, 34/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 125/2011, 152/2011, 111/2012, 68/2013, чл. 3 ст. 1.

12 Закон о привредним друштвима – ЗПД, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015.

13 „Странка у поступку који настане у вези са пословањем и делатношћу радње може бити само физичко лице као власник односно оснивач те радње, а не и сама радња будући да радња нема статус правног лица већ поједина својства правног лица. Како радња нема сопствени правни субјективитет, она не може бити носилац права и обавеза, па тиме не може бити ни странка у поступку.“ Из решења Окружног суда у Новом Саду, Гж. 1055/05 од 11. 5. 2006. године, *Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду* бр. 9/2006. Тако и „Странка у поступку може бити физичко лице, као предузетник и власник радње, али не може бити радња“. Из решења Врховног суда Србије, Прев. 34/01 и Пж. 2/01 од 7.2.2001. године, *Право и привреда*, бр. 1–4/2002, 236.

14 Славко Царић, Мирослав Витез, Јанко П. Веселиновић, *Привредно право*, Нови Сад, 2006, 32.

15 Из решења Вишег трговинског суда, Пж. 9249/07 од 03.04.2008. године, доступно на адреси: www.sudskapraksa.com.

за туђ рачун (нпр. комисионар). Међутим, предузетник може запошљавати и друга лица у складу са радноправним прописима.¹⁶ У раду аутор анализира примену општих радноправних прописа на предузетника као и радноправних одредаба Закона о привредним друштвима који се примењују на предузетника.

II Примена општих радноправних прописа

У радним односима индивидуални предузетник има статус самозапосленог и послодавца. За разлику од запосленог као зависног радника који ради за рачун послодавца и на кога се у потпуности односи радно законодавство, самозапослени – независни радник је радник који извршава самостални рад – ради за сопствени рачун, није у служби другог лица, па према томе не може бити субјект индивидуалног радног односа нити се на њега применује радно законодавство – нпр. занатлија, мали трговац, (приватни) лекар, стоматолог, архитекта, адвокат, пољопривредник, таксиста. Наиме, лице које извршава рад сопственим средствима и без подвргавања контроли другог лица у погледу средстава и метода рада сматра се независним, самозапосленим радником или независним уговорником. Независни уговорник преузима рад/посао за одређену цену, одлучује како ће рад бити извршен, односно задржава слободу у избору средстава и метода рада (а често ангажује и рад других лица у том циљу), врши рад без контроле лица које га ангажује за одређени посао, при чему за свој рад не стиче право на (брuto) зараду већ ради за разлику између набавне цене роба које му служе за рад и продајне цене (по завршетку рада) – добит. Другим речима, положај самозапосленог карактеришу предузетничке шансе (и ризици), за разлику од положаја запосленог, који има потребу за радноправном заштитом.¹⁷

Предузетник, када обавља делатност лично и нема запослених, има статус самозапосленог и на њега се не примењује Закон о раду. Предузетник када запошљава једног или више радника у вршењу предузетничке делатности има статус послодавца и на њега се примењује општи правни режим радних односа. Одредбом члана 5 став 2 Закона о раду¹⁸ прописано је да је послодавац, у смислу овог закона, домаће, односно

16 Вид. Дара Миленовић, „Предузетник (индивидуални трговац) у нашем праву”, *Правни живот*, бр. 11/2002, 81–91.

17 Бранко Лубарда, *Увод у радно право*, Београд, 2014, 19.

18 Закон о раду, *Службени гласник РС*, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014.

страно правно или физичко лице које запошљава, односно радно ангажује, једно или више лица.

Послодавац¹⁹ запошљава једног или више радника, организује процес рада, издаје радне налоге, врши контролу у погледу извршавања рада и врши дисциплинску, а делом и нормативну власт, одлучује о индивидуалним правима запосленог или другог радноангажованог лица у складу са законом, подзаконским општим актима, колективним уговором о раду или другим општим актом аутономног права, као и у складу са уговором о раду.²⁰

Код предузетника, као послодавца, делатност могу обављати две врсте лица. Прву групу лица чине лица која имају статус члана породичног домаћинства. Члан породичног домаћинства предузетника може радити код тог предузетника без заснивања радног односа у случајевима прописаним Законом о привредним друштвима као посебним законом. Другу групу лица чине запослени и лица радно ангажована по другом основу. Лица која раде код предузетника морају бити у радном односу код предузетника или ангажована од стране предузетника по другом основу у складу са законом.²¹ Закон и за запослене који раде у радњи било по основу статуса члана домаћинства било по основу заснивања радног односа предвиђа да морају да испуне исте услове за рад које је утврдио и за предузетника да би обављао одређену делатност, изузев пословне способности. У питању су, у ствари, општи и посебни услови. У опште услове спадају здравствена способност и основно образовање. У посебне услове спадају услови у погледу стручне спреме и у погледу посебне здравствене способности.²²

Предузетник може ангажовати лица без заснивања радног односа у различитим уговорним формама: 1) по основу уговора о обављању повремених и привремених послова, 2) по основу уговора о делу, 3) по основу уговора о стручном оспособљавању и усавршавању,²³ 4) по основу уговора о допунском раду. Што се тиче запослених и на предузетника као послодавца се примењује режим општих радноправних прописа. То зна-

19 Енгл. *employer*. Овом термину је претходно термин господар, газда.

20 Б. Лубарда, 27.

21 ЗПД, чл. 89 ст. 8.

22 Боривоје Шундерић, „Рад приватног предузетника као облик samozapošljavanja и запошљавања других лица”, *Радно и социјално право*, бр. 1–3/2000, 70.

23 Вид. Велисав Марковић, „Уговор о стручном усавршавању и пореска евазија”, *Право и привреда*, бр. 10–12/2013, 143–154.

чи, да се примењује Закон о раду као основни општи акт, затим Општи колективни уговор, Посебни (грански) колективни уговор уколико је закључен за ту професију или територију и ако су испуњени остали законски услови (ако је предузетник или ако су запослени чланови професионалних организација – потписника колективног уговора или ако припадају професији, односно територији са које су те професионалне организације или ако је проширено дејство колективног уговора државним актом, тзв. октроисани колективни уговор²⁴), колективни уговор код послодавца или Правилник о раду и уговор о раду. Треба напоменути да ако предузетник нема више од 10 запослених нема обавезу доношења Правилника о раду већ сва питања права и обавеза из радног односа треба да уреди уговором о раду. Поред тога, ако предузетник има више од 10 запослених мора да донесе и Правилник о организацији и систематизацији радних места. Правилником се утврђују организациони делови код послодавца, назив и опис послова, врста и степен захтеване стручне спреме, односно образовања и други посебни услови за рад на тим пословима, а може да се утврди и број извршилаца. За рад на одређеним пословима, изузетно, могу да се утврде највише два узастопна степена стручне спреме, односно образовања у складу са законом.²⁵

У сваком случају, за сваког запосленог или радноангажованог лица на други начин предузетник мора да има закључен уговор о раду или други одговарајући уговор пре радног ангажовања тих лица. Јер, уколико се лице затекне да ради код предузетника без уговора о раду или неког другог уговора о радном ангажовању (изузев чланова породице како је већ наведено) сматра се, по закону, да је то лице засновало радни однос на неодређено време даном ступања на рад.²⁶

Уколико се Посебан (грански) колективни уговор примењује на предузетника онда предузетник мора да води рачуна да запослени мора имати сва права предвиђена тим Посебним колективним уговором. У супротном, запослени ће увек моћи судским путем остварити та права. Ово посебно што се неким Посебним колективним уговорима утврђују битна питања као што је зарада, дужина годишњег одмора, плаћено одсуство, обавеза осигурања и сл. Тако, на пример, Посебан колективни уговор за

24 Вид. Предраг Јовановић, *Радно право*, Нови Сад, 2012, 75.

25 Закон о раду, чл. 24.

26 Закон о раду, чл. 32 ст. 2.

грађевинарство и индустрију грађевинског материјала Србије²⁷ прописује коефицијенте за карактеристичне послове по групама послова па, на пример, за групу послова за коју се захтева средње образовање у трајању од 3 године (по старом: III и IV степен - КВ радник) подразумева послове сложеније и разноврсније који захтевају већи степен самосталности у извршавању предвиђен је коефицијент 1,40–1,75. При томе Синдикат и послодавац, полазећи од реалних могућности послодавца, уговарају основну зараду за најједноставнији посао (коефицијент 1), с тим да иста не може бити нижа од минималне зараде за период за који се уговара.

Посебан – грански колективни уговор за металску индустрију Србије²⁸ за групу послова: Универзални обрађивач метала који подразумева средње сложене и разноврсније послове и задатке за чије су обављање потребне консултације и захтева се стручност која се стиче средњошколским образовањем у трајању од четири године, ССС, прописује минимални коефицијент 1,75. При том основна зарада за најједноставнији посао (цена рада) уговара се у износу минималне зараде (по радном часу и за пун месечни фонд од 174 часа и за стандардни радни учинак), увећан за порезе и доприносе (брutto).

О правима, обавезама и одговорностима из радног односа одлучује предузетник или лице које он овласти. Овлашћење се даје у писменом облику.²⁹

III Примена посебних радноправних прописа

1. Рад чланова породичног домаћинства

За предузетника је специфично да исти може ангажовати чланове породичног домаћинства за рад без заснивања радног односа што је прописано Законом о привредним друштвима и то у следећим случајевима: 1) привремено током дана и то искључиво у седишту, ако је његово присуство неопходно због природе делатности предузетника (да се трговачка радња предузетника не би затварала током радног времена, да би се утоварила роба, да би се очистио пословни простор и сл.), 2) привремено током оспособљавања за обављање делатности старих и уметничких заната, односно послова домаће радиности, ако предузетник обавља ту де-

27 Посебан колективни уговор за грађевинарство и индустрију грађевинског материјала Србије, *Службени гласник РС*, бр. 1/2011, 14/2011, 103/2011, 13/2012.

28 Посебан – грански колективни уговор за металску индустрију Србије, *Службени гласник РС*, бр. 10/2012, 41/2012, 69/2012, 72/2012, 80/2012, 101/2012.

29 Закон о раду, чл. 192.

латност, 3) у време када предузетник користи годишњи одмор у складу са законом.³⁰ Закон о приватним предузетницима³¹ је допуштао ангажовање чланова породичног домаћинства без заснивања радног односа у свако време. Позитивним ЗПД могућност ангажовања чланова породичног домаћинства је знатно рестриктивнија. Закон о приватним предузетницима је уређивао ко су чланови породичног домаћинства и то брачни друг, деца и родитељи. У ЗПД у члану 89 није дата дефиниција ко се сматра чланом породичног домаћинства, међутим то је учињено одредбом члана 91 став 7 по коме се члановима породичног домаћинства имају сматрати брачни друг, деца, усвојеници и родитељи.

Рад члана породичног домаћинства привремено током дана и то искључиво у седишту, ако је његово присуство неопходно због природе делатности предузетника (да се трговачка радња предузетника не би затварала током радног времена, да би се утоварила роба, да би се очистио пословни простор и сл.) треба схватити тако да рад члана породичног домаћинства може бити привремен и то само у седишту (искључен је рад у издвојеном месту или на терену). Привремен значи одређено време које је краће од пуног радног времена. То може бити због природе делатности предузетника (да би се утоварила или истоварила роба, да би се очистио пословни простор и сл.) а може бити и због замене предузетника у обављању делатности (који је морао да изађе али се очекује да се врати). У члану 89 ст. 9 тач. 1 ЗПД у загради је наведено „да се трговачка радња предузетника не би затварала током радног времена”. Неки правни писци су ово схватили као искључивост тј. да ако предузетник обавља неку другу делатност, а не трговачку, онда се не може подвести под ове услове.³² Мислимо да је то погрешно јер су у загради дати само примери и на крају текста пише и сл. што значи да се могу појавити у пракси и друге ситуације. Битна је природа делатности предузетника а не врста делатности.

Друго, ако предузетник обавља делатност старих и уметничких заната, и домаће радиности може без заснивања радног односа да ангажује члана породичног домаћинства ради оспособљавања за обављање делатности. Стари и уметнички занати и домаћа радиност прописани су Правилником о одређивању послова који се сматрају старим и уметничким

30 ЗПД, чл. 89 ст. 9.

31 Закон о приватним предузетницима, *Службени гласник РС*, бр. 54/89, 9/90 и *Службени гласник РС*, бр. 19/91, 46/91, 31/93, 39/93, 53/93, 67/93, 48/94, 53/95, 35/2002, 101/2005, чл. 13.

32 Златко Стефановић, „Правни положај и актуелна питања обављања делатности у статусу предузетника”, *Правни инструктор*, бр. 68/2014, Стручни коментар *Paragraf Lex*, 11.

занатима односно пословима домаће радиности начину сертификавања истих и вођењу посебне евиденције издатих сертификата.³³ Министарство финансија и привреде Републике Србије актом број 313-00-59/2012-09 од 1. 8. 2012. године донело је Предлог³⁴ могућих шифара делатности према Правилнику о одређивању послова који се сматрају старим и уметничким занатима, односно пословима домаће радиности, начину сертификавања истих и вођењу посебне евиденције издатих сертификата у односу на шифре делатности из Уредбе о класификацији делатности.³⁵ Ова одредба је прилично спорна, односно сувишна, из разлога што по уговору о стручном оспособљавању и усавршавању предузетник без заснивања радног односа може да ангажује било које лице (и које није члан породичног домаћинства).

Треће, у време када користи годишњи одмор предузетник може да ангажује члана породичног домаћинства да га мења. Да би било извесно када користи годишњи одмор предузетник би требало да донесе одговарајући појединачни акт (одлуку) којим ће одредити у ком периоду користи годишњи одмор. Број дана годишњег одмора предузетник одређује сам себи. Законом о раду је прописано минимално трајање годишњег одмора од 20 радних дана у календарској години али није прописано максимално трајање годишњег одмора. Даље, законски минимум се може увећавати по основу доприноса на раду, услова рада, радног искуства, стручне спреме запосленог и других критеријума утврђених општим актом или уговором о раду.³⁶ Да би се спречиле злоупотребе мишљења смо да у овој ситуацији треба користити правило предвиђено Законом о државним службеницима које предвиђа максималан број дана годишњег одмора за државне службенике а то је 30 радних дана.³⁷ Међутим, с обзиром на то да нико не води евиденцију коришћења годишњег одмора предузетника овде су могуће злоупотребе. Даље, мислимо да је овде требало

33 Правилник о одређивању послова који се сматрају старим и уметничким занатима односно пословима домаће радиности начину сертификавања истих и вођењу посебне евиденције издатих сертификата, *Службени гласник РС*, бр. 56/12.

34 На предлог могућих шифара делатности сагласност је дао Републички завод за статистику својим актом 24 број: 313-428 од 20.7.2012. године.

35 Уредба о класификацији делатности, *Службени гласник РС*, бр. 54/10. Наведене шифре делатности доступне су на адреси: <http://www.privreda.gov.rs/UserFiles/File/Privredni%20registri%20i%20stari%20zanati/Predlog%20uz%20saglasnost%20Statistike.pdf>, 24.9.2014.

36 Закон о раду, чл. 69.

37 Вид. Закон о државним службеницима, *Службени гласник РС*, бр. 79/05, 81/05, 83/05, 64/07, 67/07, 116/08, 104/09, 99/14, чл. 14.

прецизирати да уколико су за предузетника прописани посебни услови за обављање делатности у погледу личних квалификација да те услове треба да испуњава и члан породичног домаћинства.

Члан породичног домаћинства предузетника може обављати и опште пословођење (бити пословођа) без заснивања радног односа ако је предузетник из оправданих разлога привремено одсутан (болест, школовање, избор на функцију и сл.) а нема запосленог пословођу и то за време тог одсуства. Пословођа има својство законског заступника и региструје се у складу са законом о регистрацији.³⁸

Поред тога, предузетник који користи рад лица која код њега нису у радном односу, осим наведених изузетака, чини прекршај за који је прописана новчана казна од 50.000 до 150.000 динара. Такође, одузеће се имовинска корист остварена извршењем прекршаја, може се изрећи и мера забране обављања делатности у трајању од шест месеци до годину дана. Такође, предузетнику се може на лицу места наплатити казна у износу од 20.000 динара.³⁹ У упоредном праву, посматрано у бившим југословенским републикама, ово питање или није регулисано или је уређено на другачији начин.

У Словенији Закон о привредним друштвима као и Обртни закон⁴⁰ не прописују могућност ангажовања чланова домаћинства од стране предузетника без заснивања радног односа. Законом о раду Словеније⁴¹ такође није прописана могућност обављања послова за предузетника без заснивања радног односа. Чланом 26 Закона о раду Словеније прописано је да предузетник не мора да објављује јавни оглас када запошљава чланова породице.

У Хрватској Законом о трговачким друштвима није предвиђена могућност ангажовања чланова породице без заснивања радног односа. Законом о раду Хрватске⁴² прописано је да се на радника члана породице послодавца физичког лица који живи у заједничком домаћинству с послодавцем и који у радном односу обавља одређене послове за послодавца, не примењују одредбе овога Закона о најдужем трајању радног времена, прерасподели, ноћном раду те о дневном и недељном одмору, ако су с

38 ЗПД, чл. 89 ст. 4.

39 ЗПД, чл. 588.

40 Обртни закон, *Uradni list RS*, št. 40/2004 z dne 20. 4. 2004: 2. - *ObrZ*, *Uradni list RS*, št. 40/04 - uradno prečišćeno besedilo, 117/06 - ZDavP-2, 102/07, 30/13 in 36/13 - popr.: *ObrZ-NPB8*.

41 *Zakon o delovnih razmerjih*, *Uradni list RS*, št. 21/2013.

42 Закон о раду, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 93/14, чл. 88 ст. 3.

послодавцем уговорили самосталност у њиховом одређивању. Значи да у Хрватској чланови породичног домаћинства предузетника морају бити у радном односу код предузетника с тим што уговором о раду имају могућност искључења одредаба Закона о раду о најдужем трајању радног времена, прерасподели радног времена, ноћном раду, дневном и недељном одмору које могу самостално одређивати.

Закон о обрту и сродним дјелатностима Федерације Босне и Херцеговине⁴³ у члану 29 прописије да чланови заједничког домаћинства могу у обављању делатности помагати предузетнику. Члановима заједничког домаћинства, у смислу овога Закона, сматрају се: брачни друг, деца, родитељи, усвојеници и усвојитељи, пасторчад и особе које је предузетник дужан издржавати. Ово се може тумачити да исти могу радити код предузетника (обртника) без заснивања радног односа али је спорно да ли то могу радити само у присуству предузетника и да ли се помагањем сматра замена предузетника.

У Републици Српској је Законом о занатско-предузетничкој дјелатности⁴⁴ у члану 10 прописано да предузетник може запошљавати раднике. Међусобна права, обавезе и одговорности предузетника и лица које запошљава уређују се уговором о раду, који се закључује у складу са Законом о раду, колективним уговором и другим прописима којима се уређују радни односи. Изузетно, предузетнику који обавља делатност старих и уметничких заната, односно домаће радиности могу помагати чланови породичног домаћинства без заснивања радног односа, на начин да раде у његовом присуству. Члановима породичног домаћинства сматрају се брачни супружник, деца и родитељи, усвојеници и усвојиоци, пасторчад и лица која је предузетник дужан да издржава, а која живе у заједничком домаћинству.

У Црној Гори Законом о привредним друштвима,⁴⁵ Законом о занатству⁴⁶ као и Законом о раду⁴⁷ није прописана могућност рада чланова домаћинства без заснивања радног односа.

43 Закон о обрту и сродним дјелатностима Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 35/09, 42/11.

44 Закон о занатско-предузетничкој дјелатности, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 117/2011, 121/2012, 67/2013.

45 Закон о привредним друштвима, *Службени лист РЦГ*, бр. 06/02 и *Службени лист РЦГ*, бр. 17/07, 80/08, 40/10, 73/10, 36/11, 40/11.

46 Закон о занатству, *Службени лист РЦГ*, бр. 54/2009, 64/2009.

47 Закон о раду, *Службени лист РЦГ*, бр. 49/2008, 26/2009, 59/2011 и 66/2012.

У Македонији Закон о трговачким друштвима⁴⁸ не прописије могућност ангажовања чланова домаћинства од предузетника без заснивања радног односа. Та могућност није прописана ни Законом о радним односима Македоније.⁴⁹

2. Пословођа

Закон о привредним друштвима садржи посебне одредбе о радном ангажовању пословође. Предузетник може писаним овлашћењем поверити пословођење пословно способном физичком лицу. Ово значи да лице старије од 15 година иако може засновати радни однос, под условима прописаним законом о раду, не може обављати послове пословође код предузетника ако нема пословну способност.

Ово пословођење може бити опште или ограничено на једно или више издвојених места обављања делатности. Пословођа мора бити у радном односу код предузетника.⁵⁰ Изузетно, ако је предузетник из оправданих разлога привремено одсутан (болест, школовање, избор на функцију и сл.), а нема запосленог пословођу, он може опште пословођење поверити члану свог породичног домаћинства за време тог одсуства, без обавезе да га запосли. Поверавање пословођења лицу које није члан породичног домаћинства, у сваком случају, повлачи обавезу заснивања радног односа са тим лицем, па и ако је предузетник из оправданих разлога одсутан и спречен да пословођење врши непосредно.

Специфично је да се пословођа одређује писаним овлашћењем, дакле слободном вољом предузетника што би представљало вољно заступање, а ЗПД уређује да пословођа има својство законског заступника. Значи ради се о комбинацији вољног и законског заступника. Предузетник својом вољом (писаним овлашћењем које је облик пословног пуномоћја) одређује личност пословође и обим пословођења а законом је одређено да исти даље има својства законског заступника. Пословођа се овлашћује да обавља уобичајене послове у вршењу пословне делатности предузетника.

48 Закон за трговските друштва, *Службен весник на РМ*, бр. 28/2004, 84/2005, 71/2006, 25/2007, 87/2008, 17/2009, 23/2009, 42/2010, 48/2010, 24/2011, 166/2012, 70/2013, 119/2013, 120/2013, 87/2013, 38/2014, 41/2014, 13/2014, 88/2015.

49 Закон за работните односи, *Службен весник на РМ*, бр. 158/10.

50 Значи пословођа не може бити лице које код предузетника обавља привремене или повремене послове, које је ангажовано по уговору о делу или по уговору о допунском раду.

Пословођење по ЗПД може бити опште или ограничено на једно или више издвојених места обављања делатности. То значи да овлашћење може бити ограничено у погледу врсте радњи које пословођа може предузимати (нпр. може се дати овлашћење за све радње, осим за плаћање, или за све радње, осим за закључење уговора којим се на страни предузетника стварају неке обавезе, или се оптерећује имовина предузетника, итд.). Такође, овлашћење може бити ограничено на само део пословања предузетника или на једно или више издвојених места. И, најзад, пуномођење може бити ограничено супотписом предузетника. Пословођа може бити овлашћен да предузима све радње, али уз супотпис предузетника или може бити овлашћен за предузимање само појединих радњи, или за вођење само појединих делова пословања предузетника, али, такође, уз супотпис предузетника.

Ако су за обављање делатности предузетника прописани посебни услови у погледу личних квалификација предузетника, пословођа мора да испуњава те услове. Пословођа се региструје у складу са законом о регистрацији.⁵¹ У случајевима када предузетник обавља делатност преко пословође, за пословање је одговоран пословођа.⁵² Пословођа има сва права пословодног органа у погледу заступања и представљања као и права и обавезе у погледу контроле законитости рада, укључујући и право обуставе од извршења незаконитог акта.⁵³

IV Закључак

Имајући у виду изнето може се поставити питање да ли је нашим Законом о привредним друштвима на адекватан начин уређено радно ангажовање чланова породичног домаћинства за рачун предузетника? На први поглед, јасно је да су одредбе прилично нејасне и да могу створити проблем у практичној примени од стране предузетника. Са друге стране,

51 Вид. ЗПД, чл. 89. Тако и судска пракса „Законито је достављање парничној странци, предузетнику, власнику радње регистроване за обављање привредне делатности, преко пословође радње који је уписан код Агенције за привредне регистре са овлашћењима да заступа радњу на основу Закона о приватним предузетницима“. Из решења Привредног апелационог суда, Пж. 1018/2010. од 24. 2. 2010. године, *Paragraf Lex*.

52 „Лице које предузетник овласти за пословођу свог објекта има, под условима прописаним Законом о привредним друштвима, положај његовог законског заступника, па се питање пословођења мора поуздано утврдити јер од тога зависи субјективни идентитет окривљеног.“ Из пресуде Вишег прекршајног суда, Прж. 22903/2013 од 15. 11. 2013. године, *Paragraf Lex*.

53 Стеван Шогоров, „Уговорно предузеће“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 85/1988, 144.

може се поставити питање да ли је оправдано да чланови породичног домаћинства морају бити у радном односу.

Ако погледамо законско решење да привредна друштва не морају имати запослене, да директор привредног друштва не мора бити у радном односу може се оправдано поставити питање зашто предузетник (који је обавезно порески обвезник) мора ангажоване чланове домаћинства имати у радном односу. Зашто пословођа предузетника, ако је члан породичног домаћинства, мора бити у радном односу а директор привредног друштва не мора? Посебно, ако се ради о нпр. пословима домаће радиности, делатности која се обавља код куће и сл.

Ради отклањања нејасноћа Закон о привредним друштвима би требало мењати у том смислу да се члановима породичног домаћинства предузетника дозволи радно ангажовање за предузетника, као и ангажовање у својству пословође, без заснивања радног односа или да исти могу обављати делатност предузетника само по уговору о раду или неком другом уговору о радном ангажовању без заснивања радног односа.

Мишљења смо да је стари Закон о приватним предузетницима имао далеко боље решење, а има га и Закон о обрту и сродним дјелатностима ФБИХ, и да није оправдано захтевати од предузетника да чланови његовог породичног домаћинства буду у радном односу, посебно за делатности старих и уметничких заната и домаће радиности. Ово посебно ако се има у виду и питање одговорности чланова домаћинства за обавезе предузетника. Наиме, брачни друг предузетника одговара за обавезе предузетника уколико се њихово заједничко породично домаћинство издржавало од прихода остварених обављањем делатности предузетника. С тим у вези судска пракса је заузела став: „Супружници солидарно одговарају за позајмицу која је дата једном од супружника, који је иступао у својству предузетника, уколико се њихово заједничко домаћинство издржавало од прихода остварених предузетничком делатношћу”.⁵⁴ Поред тога, посебно је уређена одговорност чланова домаћинства за пореске обавезе предузетника. Наиме, за порез на приходе од самосталне делатности јемче супсидијарно својом имовином сви пунолетни чланови домаћинства обвезника (брачни друг, родитељи, деца, усвојеник и усвојилац предузетника) који у моменту настанка обавезе чине домаћинство обвезника.⁵⁵ Под домаћинством Закон о порезу на доходак грађана подразу-

54 Из пресуде Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 615/2012 од 18.10.2012. године, *Paragraf Lex*.

55 Закон о порезу на доходак грађана, *Службени гласник РС*, бр. 24/2001, 80/2002, 135/2004, 62/2006, 65/2006, 10/2007, 7/2008, 7/2009, 31/2009, 44/2009, 3/2010, 18/2010, 4/2011, 50/2011,

мева заједницу живота, привређивања и трошења остварених прихода.⁵⁶ Може се закључити да је боље решење да чланови породичног домаћинства предузетника могу обављати делатност за предузетника без заснивања радног односа јер као домаћинство чине заједницу привређивања и трошења остварених прихода.

Velisav MARKOVIĆ, PhD

**Associate Professor at the Faculty of Business in Valjevo
Singidunum University of Belgrade**

APPLICATION OF LABOR LAWS TO ENTREPRENEURS

Summary

An entrepreneur is a natural person with full business capacity who performs activities in order to achieve income and that is registered as such in accordance with the law on registration. Employed entrepreneur may have the status of self-employed or an employer. When employs one or more employees - in the exercise of entrepreneurial activity entrepreneur has the status of employer and it applies general legal regime of labor relations. However, the Law on Companies prescribes specific provisions on the work of members of the family of entrepreneurs without employment, as well as the work of managers. In this article, the author, using the comparative method, theory and practice, is presenting the application of general and special labor laws introduced by the Law on Companies relating to entrepreneurs as legal form of business, with identification of problems and with guidelines for solving them.

Key words: *entrepreneur, self-employed, working members of the family, the manager.*

91/2011, 7/2012, 93/2012, 114/2012, 8/2013, 47/2013, 48/2013, 108/2013, 6/2014, 57/2014, 68/2014, 5/2015, 112/2015, чл. 157 ст. 2.

56 Закон о порезу на доходак грађана, чл. 10 ст. 3.